

küzdjenek életre-halálra is, s inkább temessék magukat a vár romjai alá.”³¹ Kiss Pál szeptember 5-én kelt levelében Hollán Ernő ezredest, a vár erődítési parancsnokát bízta meg a tárgyalások megkezdésével. A péterváradai vár feladása szeptember 7-én történt meg, Klapka korabeli feljegyzése szerint „majdnem föltétel nélkül”. Az átadásakor azonban kikötötték, hogy az őrség teljes kegyelmet kap, s az átadási feltételek ugyanazok lesznek, mint amelyeket a komáromi vár átadásakor kialakultak a tárgyaló felek.³² A komáromi vár későbbi föladásának feltételeit tehát előzetesen Péterváradra is kiterjesztették. Az egész őrsereg kisebb-nagyobb huzavona után október közepén szabadult: a 3 zászlóaljnyi sorgyalogság, a 2 zászlóalj honvédség, a tüzérek és utászok mintegy 8000 főnyi serege szabadon elvonulhatott, a tisztek kardjai saját tulajdonaik maradhattak. Azoknak a tiszteknek, akik korábban a cs. kir. hadseregben szolgáltak, útleveleket adtak vagy szabadon hazatérhettek – kivéve azokat, akik önként beálltak a hadseregbe.³³ A korabeli feltételezések és a rendelkezésre álló források szerint a vár átadásának feltételeiben nézeteltérések lehettek a tisztek és a legénység között. Minden bizonnyal ezzel is magyarázható, hogy Kiss Pál csak később, Hollán Ernő külön levelének hatására távozhatott.³⁴

Ismeretes, hogy Kiss Pál később, 1854-ben feleségül vette a szintén görögkeleti vallású, tiszafüredi földbirtokos, kereksegei Bernáth István leányát, Máriát. A „marcona hadvezér, a rohamok mestere”³⁵ ezután a Bernáth család tiszafüredi és tiszsaörsi birtokain gazdálkodva, az 1863. évi nagy ínséges esztendőben közfeladatokat is vállalva élt, 1867. május 27-én bekövetkezett haláláig.³⁶

A tiszafüredi Örvényi úti temető tehát egy olyan egykori honvédtábornok örök nyugalóhelye, akit katonatársai nagyon becsültek, de akiről még kortársai is keveset írtak. Jellemző erre a szabadságharc hadügyminiszterének, Mészáros Lázárnak töprengése is, aki visszaemlékezéseiben így írt egykori beosztottjáról: „Kiss Pálnak jó híre volt: miért, hogyan s miképp? nem tudom, s ezért azt, hogy mi lehet még belőle, függőben hagyom.”³⁷

Dr. Vadász István

A '48-as törökországi emigráció és a kunsági emlékek

A török-magyar történelmi kapcsolatoknak különös színfoltja az Oszmán Birodalomhoz fűződő viszonyunk. Az utóbbi évtizedekben öröndetesen megszorodott azoknak az írásoknak a száma, amelyek a két nép kapcsolatrendszerének feltárását célozzák. Az oszmán uralom hatását vizsgáló tanulmányok eredményeként, ha lassan is, de változik a történelmi tudatunkba beidegződött kép: a török már nemcsak a „Nagy ellenség”, hanem olykor a szövetséges, de legalább is szimpatizáns. Legjobb példa erre az, ha elbukott szabadságmozgalmaink menekültjeinek sorsát tekintjük át. A történelem különös firtorának is vehetnénk, hogy a másfél évszázadig tartó hódoltság ellenére függetlenségi harcaink vesztes vezérei, olykor népes kíséretükkel, éppen török földön leltek menedéket. A Habsburgok ellen

³¹ Klapka Gy. i. m. 195. old.

³² Breit (Bánlaky) József: Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története I-III. kötet, Bp. 1897-1898., III. kötet, 387. old.

³³ Klapka Gy. i. m. 197-198. old.

³⁴ A legénység és a tisztek közötti véleménykülönbségre utal, hogy 1849. augusztusának végén külön futárok mentek ki a várból az országbeli hangulat felmérésére (és tértek vissza). Lásd: Klapka Gy. i. m. 195. old., valamint Breit (Bánlaky) J. i. m. 386. old.

³⁵ Tisza-Füred és Vidéke (Társadalmi, irodalmi, közgazdasági s vegyes tartalmú hetilap), 1888. 13. száma, Zalár József verse „Emlékezés Tisza-Füredre” címmel.

³⁶ Kiss Pál gyászjelentése, Kiss Pál Múzeum, Tiszafüred, Történelmi tárgyi-dokumentációs gyűjtemény: 83. 192. 1. számon.

³⁷ Mészáros Lázár: Események és jellemrajzok az 1848/49-i forradalom eseményéről és szereplőiről. Közrebocsátja: Szokoló Viktor, Pesten, 1871., 234. old.

fellépők közül elsőként Thököly Imre (1657–1705) keresett és kapott oltalmat a Magas Portától. Thököly és Zrínyi Ilona (1643–1703) kíséretét Izmitben temették el. Az emigráció többi tagja valószínűleg a Boszporusz utolsó hajóállomásánál, a Macar Kalesi (Magyarvár) nevű építményben kapott helyet.¹ A Birodalom valósággal elnyelte a szabadság gondolatát dédelgető bujdosókat. Az oltalom, kegyelemkenyéren azonban csak a vegetációhoz elég. Száműzetésben még égetőbb a hontalanság érzése. Legszomorúbb példa erre, a vezérlő-fejedelem, Rákóczi Ferenc sorsa. A második menekülthullám a Rákóczi-szabadságharc bukását követően ért török földre. Bár a lehetőségekhez képest „fejedelmi” körülmények között élt Rákóczi a száműzetésben, a rodostói háza ablakából kitekintve csak a Márvány-tenger parttalan képe terült elé. Hogy milyen torokszorítóan reménytelenül pereghettek a napok, nemcsak íródeákja, Mikes Kelemen naplóleveleiből tudjuk, hanem átérzi, minden odalátogató magyar ember.²

Még alig halványult el a XVIII. századi magyar emigránsok emléke, újabb menekültek érkeztek török földre. A világosi fegyverletétel után Kossuth Lajos, a szabadságharc vezére, és a megtorlástól okkal tartó honvédsereg tisztjei és katonái menekülni kényszerültek. Újra a Török Birodalom fogadta be őket. Noha az oszmánok figyelmeztették a szultánt, hogy a magyarok veszélyes „métélyt” – a szabadság eszméjét terjesztik – II. Mohamed fia, Abdul Medzsid (1823–1861) a magyar szabadságharc iránti rokonszenvből befogadta a menekülőket, az orosz és osztrák nyomás ellenére megtagadta a kiadatásukat. Megoszlanak a vélemények az emigránsok létszámát illetően. Egyes források³ a hozzátartozókkal együtt tízezerre becsülik a menekülőket, mások szerint ötezer magyar ember lépett ekkor török földre. A Kossuth vezetése alatt álló emigráció először Vidinben, majd Sumenben, Bursában végül Kütahyában töltötte a törökhoni száműzetését. A vidini tartózkodás számtalan bizonytalanság forrása. Éppen csak lélegzetvételre elég, „a török állodalom” – ahogyan az egyik emigráns, Egressy Gábor naplójában olvashatjuk – érzékelésére jó. Az 1849. szeptember 1-i bejegyzés így szól: „Kossuth, Bem a két Perczel, Mészáros, Kmeti, Stein, Batthyány Kázmér és István, Guyon, Dembinszky, Visoczki, gróf Monti az olasz légió vezére néhány nappal előbb érkezett ide. A pasha nagy kitüntetéssel fogadta őket, s a várban szállásolta el mindnyájukat. Nekünk, kiket a táborba sátrak alá helyeztek, a városban szállást bérelnünk nem szabad. (...) Táborunk a városon kívül, s a külső sáncon belül van...”⁴ A menekültek közül minden családos ember egy sátrat kapott, a törzstisztek ketten, a többiek öten osztoztak egy sátron. Ennivalóval ugyan ellátták őket, de mozgásterük korlátozott volt. A vidini török főparancsnok, Ziah pasa október 29-én nagy ünnepség keretében elbúcsúztatta „az ő híres magyar vendégeit”... s útravaló ajándékkal is ellátta őket: Kossuthnak a pasha egy arab rabszolgát, ötezer piaszt (500 pengőforint) egy igen díszes batár-kocsit és többféle keleti szőnyeget ajándékozott. A katonai főnökök 4000 piaszt kaptak fejenként.

November 2-án a következő állomáshely a 20 napi járóföldre lévő Sumen (Sumla) felé. A sumeni tél megviselte az amúgy is leromlott állapotban lévő menekülteket. Fűtetlen szállásaik, a kevés élelem és a bizonytalanság kikezdte az idegeiket. Belső viszályok bomlasztották az amúgy is tétova, elkeseredett csoportot. Sorsuk jobbrafordulását remélve többen iszlám hitre tértek, majd idővel átsoroltak a török hadseregbe. Nagy megdöbbenést váltott ki az emigránsok között, hogy Bem József altábornagy már Vidinben felvette a mohamedán vallást. Egressy naplója így örökíti meg – két, valaha elválaszthatatlannak hitt ember viszonyát: „Kossuth Vidinben az iszlám hitre tért Bemnek minden barátságos viszonyt felmondott, s mint a ki a hitével együtt hazáját és nemzetiségét is végképp elvetette magából; s mint a ki múltját meghazudtolva, zsarnok rendszer szolgárájává, a civilisatio ellenére, s így a szabadságügyre emigránsok életét, mivel a törökök Bem szavára jobban halottak, Kossuth

¹ *Güngörmüs, Naciye Magyarok török földön. Jász-kunság 1994. február–március 26–29. old.*

² Rodostó (török nevén Tekirdag) a Márvány-tenger partján fekszik. Rákóczi és kísérete itt élt száműzetésben. A ház, amelyben a fejedelem lakott, ma múzeum, ahová évente 40 ezer magyar látogat.

³ *Güngörmüs, Naciye, Magyarok török földön. Jász-kunság 1994. febr.-márc. szám 26–29. old.*

⁴ *Egressy Gábor Törökországi naplója, 1851. Facsimile, Utószó: Steiner Ágota. Bp. Terebess Kiadó, 1996. 146. old.*

⁵ *Egressy Gábor, i. m. 109.*

jelentős pozícióvesztése az emigránsok sorsát is meghatározta. Az emigráció megosztottsága már Vidinben elkezdődött, de Sumlában végleg megpecsételődött. 1850. február 8-án jelentették be a menekülteknek, hogy internálni fogják őket. Reggel 9 órakor a magyarság összegyűlt a szumlai hán (fogadó) udvarán, s Kossuth és Batthyány Kázmér megjelentek a fogadó erkélyén. Az internálás híret Kossuth közölte az emigránsokkal. A krónikás szerint: „úgy tetszett, mintha ez az ember saját politikai életének hattyúdalát énekelné.”⁶

A Porta, Ausztria és Oroszország megállapodása szerint megosztották, egyszersmind megtörték a magyar emigráció erejét. Azok, akik haza akartak térni, idővel megtehették. Akik török földön akartak megtelepedni, Belső-Anatóliába kerültek, akik viszont áttértek az iszlám hitre, Bem József vezetésével, mintegy 36 tiszta a Szíriában lévő Aleppó városába ment. Három csoportra osztották tehát a menekülteket. Egy részük Sumenben maradt a könnyebb hazatérés reményében, más csoport – Kossuth környezete a belső-anatóliai Kütahyába ment, míg a renegátok Aleppóba kerültek. Kütahyába követte Kossuthot Batthyány Kázmér, Mészáros Lázár, Perczel Mór, Perczel Miklós, Asbóth Sándor, Gyurmán Adolf, Schuller (Szöllös) János, Katona Miklós, Házmán Ferenc, Berzenczey László, Ihász Dániel, Lorodi Ede, Bíró Ede, Vagner Gusztáv, Halász József, Cseh Imre, Frater Alajos, Koszta Márton, Voigl Vilmos, Török Lajos, Kinizsi István, Kopner Ferenc, Szerényi Antal, Michailovics Atanász, Ács Gida (ref. lelkész) Szabó Sámuel, Grehenek Gyula, László Károly, Harczy Gyula. Aleppóba Bem és Zarziuszky vezetésével Balog Viktor, Lávoi János, Kmeti, Stein, Balog János, Nemegeyi, Fiala, Albert és mások.⁷ Hogy miként vélekedtek a megosztásról, jól mutatja a már idézett napló bejegyzése: „Az Aleppóba menendők sokkal szerencsésebbnek tartják magokat azoknál kik Kuttájába mennek, minthogy Kuttája oly magasan fekszik a hegyek között, hogy légmérséklete mindig hideg, s a legvadabb fajta törökök lakják. Ellenben Aleppóban angol, francia, olasz és általában a frank lakosok száma, állítólag 30 ezerre megy, tehát itt legalább európai társaságot találандanak, egyszersmind civilizált embereknek való érlelmi, ruházati s más élvezeti tárgyakat is.”⁸

Hogy mennyire szétszóródott a magyar emigráció és ez mennyire meggyengítette az erejét, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy immár történelmi távlatból –végigtekintünk a Kossuth köré tömörülők sorsán.⁹ A Kormányzó sorsában osztozkodók közül *Asbóth Sándor* honvéd alezredes, a kormányzói hivatal katonai osztályának vezetője, Kossuth szárnysegédje emigrál Törökországba, majd az Egyesült Államokban élt. *Árvay László* honvédszázados a román felkelők fogságából Bem szabadította ki, majd ezt követően hét éven át Törökországban élt, majd 1865-ben hazatért. A lengyelek közül *Bulharin, Yerzi*, honvédezered, a honvédsereg oldalán küzdő lengyel csapatok főparancsnoka előbb Törökországban, majd Franciaországban élt. *Divitsék György*, az I. vadászrezred I. osztályának parancsnoka, áttért az iszlám vallásra és belépett a török hadseregbe. Ali bey néven ezredesi rangig vitte, végül Isztambulban halt meg. *Fráter Lajos*, az 55. zászlóalj tisztje Kütahyában Kossuth testőrcsapatának tagja, 1851-ben követi a kormányzót előbb Londonba, majd az USA-ba, végül 1858-ban hazatért. Kütahyában Kossuth tolmácsa volt *Cseh Imre*, aki korábban Konstantinápolyban élt és a szabadságharc hírére tért haza, majd annak elbukta után Kossuth Lajossal emigrált. Az emigránsok között volt *Házmán Ferenc*, Buda utolsó polgármestere. Előbb Törökországban, majd az USA-ban élt, végül 1863-ban hazatért. *Ihász Dániel* honvéd alezredes, Kossuth személyi titkára volt, nemcsak Törökországba, hanem Itáliába is követte a kormányzót. Talán az egyetlen, aki végig kitar Kossuth mellett. *Nemegeyi Bódog* honvédezered, a 9. hadtest vezérkari főnöke, a közép-tiszai hadsereg karsegédje Törökországból Mexikóba, majd Nyugat-Virginiába ment és ott telepedett le.

Iszlám hitre tért *Guyon Richard* honvédtábornok, akit Vidinben Kossuth altábornaggyá léptetett elő. Nemcsak vallást változtatott, a török hadseregbe is belépett Kurshid pasa néven Törökországban halt meg. Sirja az angol katonai temetőben található Isztambul ázsiai partján. *Kmety György* honvédtábornok szintén felvette az iszlám vallást, a török hadseregbe is

⁶ Egressy Gábor, i. m. 148.

⁷ Egressy Gábor, i. m. 1996. 154. old.

⁸ Egressy Gábor, i. m. 1996. 3. sz.

⁹ Az életrajzi adatokat az Egressy-napló 1996-ban megjelent hasonmás kiadásából tudjuk. A kötetben szereplő névmutató *Steinert Ágota* összeállítása.

belépett, végül Londonban halt meg. *Kohlman József* honvédezeredes ugyancsak belépett a török seregbe, Fevzi pasa néven tábornoki rangig vitte. *Farkas Sándor* oszmán pasa nyugati nyelvekre tanította a leendő tiszteket. (Leánya Nigar Hanım lett az első török költőnő).¹⁰ Követték őket *Wladislaw Jordan* honvédeőrnagy, Iszkander néven ezredes lett. *Auguszt Ludwig Wegler*, honvéd alezredes – Haynau unokaöccse – a Délvidéken harcolt, majd Törökországba emigrált, belépett a török hadseregbe, Tefik bej néven lett ismert. *Woroniecki József* (herceg) honvédeőrnagy a török seregben Jusuf bej néven ismert. *Dyonizy Zarzucki* honvédezeredes, Bem segédtisztje Oszmán bej néven ezredesi rangig vitte a török hadseregben. Utóbbiak követték Bem József honvédealtábornagyot hitben és tettben egyaránt, feltételezhetően Aleppóba is együtt indultak, de útjuk később elvált. Keveset tudunk a Szíriába került emigránsokról, de közülük Bem József ott is kiemelkedett. Murat pasa néven Aleppó kormányzójaként hunyt el, ott is temették el.

A többiek egy része, ha kerülő úton is, de hazajutott. Így *Balogh János* honvéd alezredes, a 71. honvédszászlóalj parancsnoka, 1559-ben tér haza a török emigrációból. *Balogh Viktor* honvéd alszázados 1850-ben jött haza Törökországból. *Baróthy László* Törökországból Amerikába ment, onnan 1858-ban jött haza. *Bathány István* gróf a pesti lovasegylet alapítója a török emigrációból; *Bíró Ede* honvédeőrnagy Törökországból Amerikába ment, majd 1857-ben hazatért. *Gorove István* országgyűlési képviselő a török földről Franciaországba ment, ahonnan 1857-ben hazatért. *Halász József* honvédeőrnagy, *Perczel Mór* seregének főszámvevője 1854-ben, *Katona Miklós* honvéd alezredes Törökország–USA–Franciaország után 1865-ben tér haza. *Kinizsi Frigyes* honvédeőrnagy Bem seregében vezérkari százados volt, 1857-ben, *Perczel Miklós* honvédezeredes, országgyűlési képviselő 1868-ban, *Perczel Mór* honvédtábornok 1867-ben tér haza. A száműzöttek kint rekedt része Isztambulban, a város Feriköy nevű negyedének temetőjében nyugszik. A magyar emigránsok temetőjét 1990-ben a Magyar–Török Baráti Társaság rendbetette, azóta az itt járó turistacsoportok meglátogatják a temetőt.

Az Isztambulban maradt emigránsok közül Széchenyi Ödön vívta ki az utókor tiszteletét azzal, hogy megszervezte a város tűzvédelmét. Őt tisztelik a török tűzoltóság megalapítójaként. Az ottrekedtek Magyar Egyletet alakítottak, Beyogluban, Isztambul európai negyedében, az egylet irányítója Szilágyi Dániel (1830–1885) és Orbán Balázs volt. Szilágyi Dávidnak könyvesboltja volt a fedett bazárban. Az ő érdeme, hogy a magyarság ottani történetére vonatkozó iratok hazakerültek. Orbán Balázs több kötetben írta meg a múlt század végi Sztambul életét.¹¹

A fentiekből világosan kitűnik, mennyire szétverték az emigráció magyát, katonai vezetők különböző helyekre való internálásával, s lehetetlenné vált az erőgyűjtés. Így a gondolat, hogy külföldöt szabadságeszménk mellé állítsa, a lángelmű remete, Kossuth Lajos illúziója maradt, amiről sohasem mondott le.

Az osztrákokkal és az oroszokkal kötött megállapodás értelmében Kossuth Lajos kormányzót családjával és közvetlen környezetében élőkkel testőrségével, személyi titkárával és belső-anatóliai Kütahya származékúakkal. Bár a fogság és a vendégszeretet egymásnak ellentmondó fogalmak, más választás nem lévén bele kellett törődniük. Kossuth minden bizonnyal mást várt. A Sumenben maradónak írott levelében arra inti őket, hogy török szolgálatba ne lépjenek, „azon kormányába úgymond, mely minden ígéretét megszegte, mely velük folyvást oly gyalázatosan bánik. A török hitre térőket végkép elveszettek mondja” – írja Egressy már idézett naplójában.¹²

Kütahyában 1850–1851 között élt a Kossuth-emigráció. Emlékükre a lakóházat, amelyben kormányzó és családja élt múzeummá alakították. Udvarán és alagsorában a földművelés eszközeit (cséplőszánt, faekét stb.) láthatjuk, és korabeli török sírköveket. Az emeleti részen Kossuth dolgozószobáját, bútorait és az emigránsok életkörülményeire utaló tárgyakat helyeztek el. A Múzeum neve Kossuth Evi (Kossuth-ház), az utcát, amelyen áll „Macar

¹⁰ *Nyíri Mária* A magyar-török kapcsolatokról. Kézirat. 1996. (Györffy István Nagykun Múzeum Adattára, Karcag), GYINMA 75–96. old.

¹¹ *Nyíri Mária*, i. m. 1996. 5.

¹² *Egressy Gábor*, i. m. 1996. 215. old.

sokak”, Magyar utcának nevezik. Kossuth születésének 150. évfordulóján, 1952-ben a ház falán emléktáblát helyeztek el, amelyen ez olvasható:

KOSSUTH LAJOS
AZ 1848–49-ES SZABADSÁGHARC
ÉS A FÜGGETLEN MAGYARORSZÁG
LÁNGLELKŰ VEZÉR A TÖRÖK
NEMZET VENDÉGSZERETÉBŐL
1850-TŐL 1851-IG E HÁZBAN LAKOTT
AZ EMLÉKTÁBLÁT 1952-BEN,
KOSSUTH LAJOS SZÜLETÉSE 150.
ÉVFORDULÓJÁN A MAGYAR NÉP-
KÖZTÁRSASÁG HELYEZTE EL.

A múzeumban lévő mellszobránál koszorúznak azok a magyar utazók, akik Kossuth szellemisége iránti kegyeletből idáig utaznak. Karcagról 1991-ben járt itt a Gábor Áron Gimnázium akkori igazgatója, Szalai Istvánné Kegyes Margit vezetésével, Olajos Józsefné pedagógus, Olajos Gabriella és Nyéki Erzsébet, a gimnázium diákjai. A Kossuth szobornál és az isztambuli emigránsok temetőjében elhelyezett koszorúik nemcsak Karcag város, hanem a Nagy-kunság kegyeletét is szimbolizálták.

A Kunság népe csodálattal fordult Kossuth felé. Ahogyan teljesebbé érlelődött Deák Ferenc kiegyezési terve, annál elevebbé vált Kossuth újbóli népszerűsége. Életének hátralévő részét száműzetésben töltötte, Törökországból Angliába (1851), majd Amerikába (1852), onnan ismét Londonba (1852–59), végül Olaszországban Torinóba és Calligno al Baraccone-ba ment. Torinói háza valósággal zarándokhellyé vált. A reformkor utolsó nagy alakja megérte, hogy még életében eszmévé finomult. A turini remete hontalan lett, pedig számtalan város díszpolgárává fogadta. Közöttük Karcag is. A helyi újság¹³ Újdonság című rovatában hozta a hírt, amely szerint az 1888. március 20-i „képviseleti gyűlés” egyhangú szavazatával – Madarász Imre lélekemelő beszédjének hatására – Kossuth Lajost Karcag város díszpolgárává választották. A jegyzőkönyv szerkesztésével Madarász Imre és Pap Elek országgyűlési képviselőket és Pap Mórt bízták meg.

1889 nyarán különvonattal 850 magyar utazott Turinba, – velük hat karcagi is – hogy a Kunság tiszteletét tolmácsolják Kossuthnak. Úgy tűnik a Kossuth-kultusz elindítója a kiváló szónoki képességekkel megáldott karcagi lelkész, a vidék országgyűlési képviselője, Madarász Imre volt. Szinte minden Kossuth-tal kapcsolatos megmozdulás háttérében ő állt, s indítványait a városatyák rendre elfogadták. 1892-ben, Kossuth születésének 90. évfordulóján tiszteletére Madarász indítványára a város főterét Kossuth-térnek nevezték el.

Ugyanezen a téren avatták fel Kossuth egészalakos bronzszobrát, Horvay János és Pogány Móric alkotását, 1907-ben. Az ünnepségen jelen volt Kossuth fia, Ferenc, az akkori keresklemi miniszter is. A szoboravatás fényes ünnepségéről terjedelmes cikkben számol be a Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Független Hírlap, a Vármegyei Függetlenségi és '48-as párt közlönye.¹⁴

Kossuth halála nemzeti gyásznap volt. Hamvait felesége és lánya holttestével együtt a főváros hozatta haza. A temetésen Jókai szónokolt, Horánszky Nándor és Herman Ottó búcsúztatták, karcagiak is jelen voltak.

A Nagy-kunság című lap 1894. március 25-i száma rendkívüli mellékleteként Kossuth emléklapot hoz; Honfi kötelesség címszó alatt közli: „Kossuth Lajos Karczag díszpolgárának temetésére városunk részéről is díszküldöttség megy, melynek tagjai: Dr. Veress Sándor polgármester, Papp Sándor ügyvéd, Vidinszky László gyógyszerész, Faragó János gymn. igazgató - tanár. Sántha Imre, Rimaszombati István polgártársaink.¹⁵ A város szép koszorút tett a ravatalra.

¹³ Nagy Kunság 1888. márc. 25. 13. sz. vö. *Rideg István* Kossuth Lajos Karcagon. In: Karcagi Kincses Kalendárium. Szerk.: *Daróczi Erzsébet*. Karcag.

¹⁴ Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Független Hírlap. 1907. GYINMA. 585. old. Vö: *Rideg István* i. m. 1994. 52–56. old.

¹⁵ Nagy–Kunság 1894. márc. 25.

A temetés napján, 1894. április 1-én ugyanez az újság első oldalon hozta Kossuth gyászkeretes fényképét, a Nagy-Kunság tárczája c. rovat Székely József versbe szedett Kossuth üzenetét, Szathmáry István szép nekrológját, amit így zár: „Nyugodj békében oh nagy halott, magyarok atyja. Csak tested halott, lelked köztünk él és tanít szeretni hazánkat. Isten veled.”¹⁶ Ugyanez a szám hozta a karcagi gyászünnepély híret: „Fenséges nemes egyszerűséggel ünnepelte meg az ev. reform. egyház nagy halottunknak a házába visszajövetét. Ott voltak az előjáróságok tisztelt tagjai, a tiszoltótestület tagjai, a '48-as öreg honvédek, az önkéntes dalárda s minden testülete a derék városnak, leróni a kegyelet adóját a nagy halott, a „Meváltóhoz” hasonló alakja iránt.”¹⁷

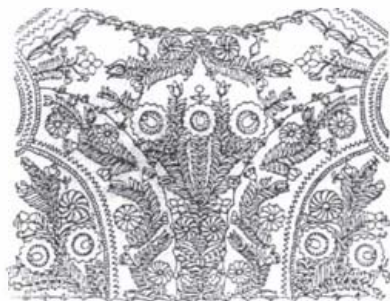
A templomban Madarász Imre emlékezett a nemzet nagy halottjára

A temetésre a megye minden városából ment küldöttség. Túrkeve, Törökszentmiklós, Mezőtúr s Jászberény, Szolnok koszorúinak gyász-szalagjait a ceglédi Kossuth Múzeum őrzi.¹⁸ Oláh Lajos kunhegyesi gyűjtő erekyéi között található egy kis koszorú Kossuth sírjáról.

A karcagiak minden Kossuth-tal kapcsolatos eseményen részt vettek: 1928-ban a szabadságharc nyolcvanadik évfordulóján, az amerikai magyarok adományából New Yorkban Kossuth-szobrot is állítottak. Alkotója Horvay János, aki a karcagi, törökszentmiklói és a ceglédi szobrokat készítette. Ötszáz magyar zarándok kelt útra, közöttük Jász-Nagykun-Szolnok vármegye küldöttsége Alexander Imre alispán vezetésével. Karcagi gazdák is voltak a zarándokok között, s velük utazott Markovics Pál jászberényi esperes-plébános, Urbán Gáspár és felesége kengyeli földbirtokos, Török Imre kisújszállási református esperes, dr. Szabó József jászberényi bankigazgató és felesége.¹⁹

A nagykunságiak az 1848-as eszme iránti érzelmeik a Kossuth-kultuszban jutnak kifejezésre. A Kunságban öt alkalommal fordult meg Kossuth. Ahol járt valamilyen emléket tulajdonítanak neki. A néphagyomány szerint Kisújszálláson az Illéssy-ház (ma már nem áll), Kunmadarason a Kossuth-ház és egy szék őrzi az emléket. A karcagi látogatásait a Bogdi-Papp kúria (ma múzeum) és néhány itteni keltezésű levél, valamint a korabeli újságok híradásai örökölték meg. A kegyeletteljes népi emlékezet holta után adta meg a szabadságharc vezérének, a kütahyai majd turini száműzött Kossuth Lajosnak azt, amire életében vágyott: a teljes és tiszta elkötelezettséget.

Bartha Júlia

¹⁶ Nagy-Kunság 1894. ápr. 1.

¹⁷ Nagy-Kunság 1894. ápr. 1.

¹⁸ Lásd: *Órsi Julianna* tanulmányát, amelyben összefoglalja az 1848–49-es forradalom és szabadságharc nagykunsági emlékeit. *Órsi Julianna: Emlékezés és emlékeztetés 1848/49-re Nagykunságon. Jászkunság 1994. 2. sz. 3–7. old. vö: Vadász István* Kossuth Lajos a Nagykunságban és Karcagon. *Jászkunság 1994. 2. sz. 8–9. old.*

¹⁹ Az amerikai Kossuth-zarándok útról részletes leírást közöl *Kósa Károly*. *Jászkun Krónika* 1998. jan. 20. 9. old.